

KİTAP TANITIMI

Mücahit ÖZDEMİR¹

**Hüseyin Tunç, Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010
ISBN: 978-975-269-879-6,
298 sayfa**

Özet

Katılım bankacılığına, uluslararası uygulamalardaki ismi ile İslami Bankacılığına olan ilgi hem ülkemizde hem de dünyada son yıllarda artarak devam etmektedir. İncelemesini yaptığımız Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması isimli kitap da bu alanda yazılmış, konunun felsefesini ve uygulamasını kapsamlı bir şekilde anlatan bir eserdir. Çalışmamızda kitabın her bölümünde öne çıkan konulardan bahsedilerek değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Faizsiz Ekonomi

BOOK REVIEW

Hüseyin Tunç, Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010, ISBN: 978-975-269-879-6, 298 sayfa

Abstract

Participation banking has been attracting interest both in the World and Turkey. Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması which is one of the significant book about this banking model, covers philosophy and application of participation banking. In this study, the book was reviewed by mentioning about prominent subject from each part in the book.

Keywords: Participation Banking, Interest-free Economy

---

¹Arş. Gör, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Ekonomisi ve Finansı E.A.B.D, mucahitozdemir@sakarya.edu.tr
© IJISEF, 2015

Giriş

Katılım bankacılığı konusunda Türkiye’de yazılan kaynakların büyük çoğunluğu akademisyenlerin çalışmalarından oluşmaktadır. Bu çalışmalar, önemli bir boşluğu doldurmakla birlikte uygulamalar konusunda tam olarak katılım bankalarının faaliyetlerini yansıtamamaktadır. Değerlendirmesini yapacağımız eserin yazarı beş yıllık bir konvansiyonel bankacılık tecrübesi sonrasında 1995 yılından bu yana Türkiye’deki ilk katılım bankasında müfettiş yardımcılığıyla başlayan görevine şu an kurumsal krediler müdürü olarak devam etmektedir. Şube müdürlüğü de yapmış olan yazar, katılım bankacılığı uygulamaları hakkında geniş ve detaylı bir bilgi vermektedir.

Katılım Bankacılığının Atmosferi: Faizin Yer Almadığı Ekonomi Modeli (Birinci Bölüm, ss. 37-91)

Kitabın ilk bölümünde dünyada hakim olan ekonomik sisteme yönelik eleştiriler getiren yazar, daha sonra İslam dünyasının mevcut durumu ve içine düştüğü geri kalmışlık duygusundan bahsetmektedir. Kitapta, İslam ekonomisi kavramı yerine genellikle *katılım ekonomisi* (s.59, 73 ve 91) kullanılmakta ve uygulanan bankacılığın başına “İslam” kelimesinin yerine “faizsiz, faiz dışı veya katılım” ın getirilmesinin daha uygun olacağı şu şekilde açıklanmaktadır:

“İslam tabiri güzel, kucaklayıcı ve bütün sistemleri kavrayan özgün bir anlama sahiptir ve bu anlam kendi özel yerinde korunmalıdır. Maddeye ilişkin olan ekonomik ve finansal bir alt sistemin başına “katılım”, “faizsiz” veya “faiz dışı” gibi terimler getirilmesi daha uygun olabilir. Hem bu şekilde, uygulamacıların ve müşterilerin hatalı davranış, söz ve yöntemlerinin İslam dinine mal edilmesi de önlenmiş olur. Dahası farklı bir model olarak katılım bankacılığı, prensiplerini ve çalışma yöntemlerini koruyarak, Müslüman olmayan ülkelerde de daha geniş uygulama alanı bulabilir.”(s. 38)

Katılım ekonomisi modelinin zihni altyapısı ile esaslarını ayrıntılı ve sistematik bir şekilde birinci bölümde ele almıştır. Uygulamalara geçmeden önce kapsamlı bir şekilde faizsiz bir ekonominin temel değerlerinin birçok kaynaktan istifade edilerek sunulması katılım bankacılığına salt finansal bir sistem olarak bakılmaması gerektiğini göstermeye yöneliktir.

Katılım Bankacılığının Esasları ve Teorisi (İkinci Bölüm, ss. 97-168)

İlk bölümde faizsiz ekonominin genel hatlarından bahsedilmesinin ardından ikinci bölümde kitabın asıl konusunu oluşturan Katılım Bankacılığına girilmiştir. Katılım Bankacılığının Esasları ve Teorisi olarak isimlendirilen bu bölümde, dünyadaki ilk faizsiz bankacılık uygulamalarından bahsedilmiş kısa bir tarihsel bilgi verilmiştir. Daha sonra katılım bankacılığının finansman

sisteminin prensipleri olan faizin yasak oluşu, riskin paylaşımı, spekülâtif davranışların yasak oluşu, belirsizliğin yasak oluşu ve sözleşmenin önemi, banka faaliyetlerinin ortakların bilgisine açık oluşu ve izin verilmeyen faaliyetlerden bahsetmiştir. Bu temel prensiplerin verilmesi daha sonraki kısımlarda değinilen ürünler hakkında okuyucunun değerlendirme yapmasını sağlaması açısından oldukça faydalı olmaktadır.

Klasik bankalar ile katılım bankaları arasındaki farklar yine ikinci bölümde sistematik ve ikna edici şekilde anlatılmaktadır. Özellikle bu kurumlara yönelik olarak en fazla söylenen “faize karpayı deniliyor” şeklindeki yüzeysel ifadeye, *kar payının faizden farkı* (s. 126) alt başlığında cevap verilmektedir. Yazar katılım bankalarının fon kullandırma türlerine geçmeden önce pek yaygın olarak kullanılmaya faizsiz ortaklık türleri (muzara’a, müsakat, muğarase vb.) açıklamaktadır. Daha sonra günümüzde katılım bankalarının kredileri içerisinde %90’ın üzerinde payı olan murabaha (kurumsal finansman desteği) yöntemi sürecin işleyişi ile birlikte anlatılmaktadır. Yazarın kredilerden sorumlu yönetici olması tam olarak sürecin hangi aşamalardan oluştuğunu göstermesi açısından farklılık oluşturmaktadır. Diğer finansman yöntemleri de mudaraba, muşaraka, icara, selem, istisna okuyucunun anlayabileceği şekilde örneklerle açıklanmaktadır.

Son yıllarda yaygınlık kazanan faizsiz menkul kıymetlerden olan sukuklardan da finansman yöntemleri kısmında bahsedilmiştir. Katılım bankaları tarafından günümüzde fon temin etme kaynağı ve yatırım aracı olarak başvuru olan bir ürün olan sukuktan bu kısımda bahsedilmesi eleştirilebilir. Fakat kitabın yayınlandığı 2010 yılında Türkiye’de sadece bir tane sukuk ihracının olması ve konunun az bilinirliği bu bölüme eklenmiş olmasına neden olmuş olabilir. 2012 yılında Türkiye Hazine Müsteşarlığı tarafından ilk kira sertifikası (sukuk) ihraç edilmiş ve bu ürünle ilgili yapılan çalışmalar yaygınlık kazanmıştır. Bu noktada yazarın birkaç yıl öncesinden ayrıntılı bir şekilde çeşitleri ile birlikte sukukları anlatması dikkat çekici ve yazarın konuya olan hakimiyetini göstermektedir. İkinci bölümün son kısmında katılım bankalarının fon toplama fonksiyonundan kısaca bahsedilmiştir.

Katılım Bankacılığı Uygulaması (Üçüncü Bölüm, ss. 171-258)

Kitabın üçüncü bölümünü yazar katılım bankacılığının Türkiye’deki uygulamasına ayırmıştır. Katılım bankacılığı konusunda yurtiçinde yazılmış olan kitaplardan farklılık oluşturan en önemli kısım bu bölümdür. Yazarın uygulama alanındaki uzun yıllara dayanan tecrübesi olayların kapsamlı ve “içeriden” anlatılmasını sağlamıştır. İlk kısımda katılım bankacılığının tarihinden ve gelişimindeki önemli olaylardan bahsedilmektedir. 1994, 2001 ve 2007 yılındaki krizlerin katılım bankalarına etkileri, 28 Şubat süreci,

Katılım Bankası ismine dönüşüm, ilk defa bir katılım bankası yöneticisinin Merkez Bankası başkanlığına aday gösterilmesi (fakat atanmasının engellenmesi) gibi önemli olaylar anlatılmakta, sektörün geçirdiği çetrefilli süreç okuyucuya sunulmaktadır.

Bir önceki bölümde yüzeysel şekilde anlatılan katılım bankalarındaki fon toplama yöntemleri üçüncü bölümde ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır. Müşteriler ve diğer ilgililer tarafından anlaşılmasında zorluk çekilen katılma hesaplarının işleyişi, havuz sistemi, kar dağıtımını örneklerle anlatılmaktadır. Sistemin temelini oluşturan kar dağıtım hususunda vergiden, paranın erken çekilmesine, zaman aşımına kadar birçok teknik bilgiden bahsedilmektedir. Yine bir önceki bölümde dünyada faizsiz bankacılık alanında kullanılan finansman yöntemleri, Türkiye mevzuatındaki isimleri ile daha ayrıntılı, katılım bankalarındaki süreçleri ile anlatılmıştır. Yazar bu bölümde Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen gelire endeksli senetlerden (GES) de bahsedilmiştir. Kitabın yayınlandığı 2010 senesinde katılım bankalarının yaygın şekilde yatırım yaptıkları GES'ler konusunda İslam fihhına uygunluk hususunda bir sorun bulunmamaktaydı. Fakat 2012 yılında bazı katılım bankalarının da danışma kurullarında bulunan Prof. Dr. Hayrettin Karaman'ın GES'lerin caizliği konusundaki aleyhteki açıklaması bu ürüne katılım bankalarının artık yatırım yapmamasına neden olmuştur. O nedenle bu kısım okunurken bu özel hususa dikkat etmek gerekmekte ve katılım bankaları tarafından yatırım yapılan bir ürün olmadığı bilinmelidir.

Katılım bankalarına getirilen en önemli eleştirilerden biri de geç tahsilat durumunda müşteriye yansıtılan kar mahrumiyeti fazlalığıdır. Bu bölümde yazar konunun önemini bildiğinden müstakil bir başlık açmıştır. Katılım bankalarının bu durumda geçmişte başvurduğu yöntemler (dövize endekslenmesi vb.) açıklanmış ve bunlardan kaynaklanan sorunlardan bahsetmiştir. Konuya ilişkin yazarın şu dipnotu dikkat çekici ve yerindedir: *“Kerhen yapılan bu uygulamadan dolayı katılım bankalarından ziyade bankaları istismar eden müşteri tipi sorgulanmalıdır.”* (s. 227).

Üçüncü bölümün sonunda yazar, katılım bankacılığı için iki önemli sonuç doğuran 2001 krizine değinmiştir. Birincisi *“Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na giden sürecin başlangıcı”* ve *İhlas Finans Kurumu'nun faaliyetlerinin durdurulması*'dir. İhlas finansın 2001 krizinden ciddi şekilde etkilenmesi ve fon sahiplerinin paralarını alamamaları, diğer katılım bankası (o zamanki ismi ile özel finans kurumları) müşterilerinin de paniklemesine ve paralarını çekmek istemlerine neden olmuştur. Bu durumu önlemek amacıyla 1985'ten 2001 yılına kadar herhangi bir güvence fonuna tabi olmayan katılım bankaları, diğer bankalar gibi güvence sistemine alınmıştır. Tabi bu durum kar/zarar ortaklığı prensibi ile çelişmektedir. 2001 krizi müşteri davranışları açısından

da bir test olmuştur. Yazar o zamanki bazı müşteri davranışlarını şu şekilde ifade etmekte ve önemli bir zayıflığa işaret etmektedir:

“O dönemde katılım hesap sahiplerinin sergilediği tutum, ülkemizde faizsiz bankacılığın felsefi kökeninin yeterince anlaşılmasını sağladığının bir işareti olarak algılanmalıdır. Tasarruf sahipleri aslında faizsiz enstrümanları tercih ediyorlar ancak, ekonomik şartların ve toplumsal gerçeklerin dayattığı zorlamalar nedeniyle risk almak konusunda fazla iştahlı değiller. Bu durum katılım bankalarını, riskli ama yüksek kar elde edebilecek proje ve yöntemler konusunda cesaretlendirmektedir. Bu husus, üzerinde durulması ve yeni açılımlar yapılması gereken bir konudur.” (s. 243)

Katılım Bankacılığının Geleceği (Dördüncü Bölüm, ss. 263-287)

Kitabın dördüncü ve son bölümde yazar katılım bankacılığının geleceğini tartışmaktadır. Tüm dünyadaki katılım bankalarına yönelik şu önerileri getirmekte ve açıklamaktadır (s.278-280):

- Sistemin felsefesinin bilinilirliğini yaygınlaştırmak,
- Organizasyon yapısı ve karar süreçlerini farklılaştırmak,
- Ürünleri özgünleştirmek ve katılımı etkinleştirmek,
- Ortaklık projelerinde profesyonelleşmek,
- Rekabet eksenini yeniden belirlemek,
- İkincil piyasalar oluşturmak,
- Uluslararası işbirliğini sağlamak.

Türkiye’deki katılım bankalarına yönelik de önemli tekliflerde bulunan yazarın, özellikle maddeler halinde belirttiği yeni ürün teklifleri üzerinde düşünölmeye değerdir. Bu maddeler üzerinde ilerleyen dönemde yapılacak çalışmalar, sektörün önündeki kısıtlardan biri olan ürün gamının yetersizliği problemini bir nebze de olsa çözecektir.

Son yıllarda katılım bankacılığına yönelik ilgi dikkat çekici şekilde artmaktadır. Devletin katılım bankası kurması, 30 yıla ulaşan tecrübe, gösterdikleri finansal performans, küresel krizin sonucunda alternatif finans modelleri aranması gibi sebepler bu ilgilinin artmasını sağlamaktadır. Türkiye’de bu kuruluşlara yönelik siyasi konjonktürün de olumlu yönde değişmesi, akademik çalışmaların önündeki engelleri kaldırmış ve hatta popüler hale getirmiştir. Yazarın uygulamacı kimliğiyle akademik dili çok uyumlu bir şekilde bir araya getirdiği eser, katılım bankacılığının her kesim tarafından anlaşılmasına yönelik büyük bir katkı sunmaktadır. Başvurulan eserlerin dipnotlarda açıklanması eseri daha güvenilir ve güçlü kılmaktadır.

Kitapta bazı bölümlerde tekrarlar olması bir nebze karışıklığı artırmaktadır. Fon toplama ve kullandırma yöntemlerinden ikinci ve üçüncü bölümlerde ayrı ayrı bahsedilmesi mükerrerlik oluşturmaktadır. Bu duruma

dünyadaki uygulamalardaki kullanılan terimlerle, Türkiye'deki mevzuata tabi katılım bankalarının kullanmak zorunda oldukları terimlerin biraz neden olduğunu belirlemek gerekmektedir. Örneğin, sukuk-kira sertifikası, murabaha-kurumsal/bireysel finansman gibi... yazar da bu kavram karışıklığına yönelik eleştiride bulunmakta ve müstakil bir katılım bankacılığı kanununa işaret etmektedir (s. 281).

Kitapta kullanılan akıcı dil hızlı ve anlaşılır bir şekilde okunmasını ve istifade edilmesini sağlamaktadır. Yazarın katılım bankacılığı konusundaki uygulamacı yönü ve sistemin felsefesine yönelik yetkin bilgisi kitabı, konu ile ilgili diğer çalışmalardan farklı kılmaktadır. Yazar, toplumun müşteriden konuya ilgi duyan öğrencilere kadar her kesiminin okuyabileceği ve sistemin işleyişine yönelik kapsamlı ve açıklayıcı bilgiyi temin edebileceği bir eser ortaya koymuştur.